

Kompetenca kulturna zavest in izražanje

Uvod

Leta 2006 dobimo Priporočila Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah (zmožnostih) za vseživljenjsko učenje, ki v nabor osmih ključnih kompetenc vključujejo tudi kulturno zavest in izražanje. Da je razvoj in spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti v izobraževanju ter usposabljanju ena temeljnih, jedrnih funkcij in nalog vsakega izobraževanja, so posebej izpostavili tudi Svet Evropske unije in predstavniki vlad držav članic (maj 2008). Teh osem ključnih kompetenc vključuje tudi Strategija vseživljenjskosti učenja.

Oprelitev kompetence *kulturna zavest in izražanje*.¹

Poudarja kreativno izražanje zamisli, izkušenj in čustev v različnih medijih, vključno z glasbo, upodabljalnimi umetnostmi, literaturo in vizualnimi umetnostmi.

Bistveno so znanje, spretnosti in odnosi, ki so povezani s to kompetenco.

Kulturno znanje vključuje zavest o lokalni, nacionalni in evropski kulturni dediščini ter njenem pomenu v svetu. Zajema temeljno poznavanje glavnih kulturnih del, vključno s popularno sodobno kulturo. Bistveno je razumeti kulturno in jezikovno raznovrstnost v Evropi in drugod po svetu, potrebo po njeni ohranitvi ter pomen estetskih dejavnikov v vsakdanjem življenju.

Spretnosti: upoštevanje tega vidika umetnostnih del in uživanje v njih ter njihovih predstavitev. Lastno izražanje skozi različne medije z uporabo prirojenih sposobnosti. K spretnostim spada tudi sposobnost za povezovanje lastnih ustvarjalnih in izraznih pogledov z mnenji drugih ter prepoznavanje družbenih in gospodarskih priložnosti v kulturni dejavnosti. Kulturno izražanje je bistveno za razvoj ustvarjalnih spretnosti, ki jih je mogoče prenesti na več poklicnih področij.

Odprt odnos. Pravo razumevanje lastne kulture in občutek identitete sta lahko osnova za odprt odnos in spoštovanje do različnega kulturnega izražanja. Pozitiven odnos zajema tudi ustvarjalnost, pripravljenost za negovanje estetskih možnosti z umetnostnim izražanjem in sodelovanje v kulturnem življenju.

Leta 2015 je bila opredelitev obravnavane kompetence dopolnjena.²

¹ Definicija (UL L 394/10, 30. 12. 2006)

Priporočilo Evropskega parlamenta in sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, dostopno na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006H0962&from=SL>

² Definicija iz 2015 nadgrajuje definicijo iz leta 2006, in sicer:

- nadgrajuje »kulturno zavest«,
- poudarja, da se oblike in prakse preoblikujejo, da bi se lahko povezovale z drugimi kompetencami (npr. digitalna, podjetniška),
- spreminja in razširja izražanje skozi »medije« (npr. termin »medij« spreminja v »področje« umetnosti, razširja nabor umetniških izrazov, razširja področja tudi na »interdisciplinarnost«, nove hibridne oblike).
- Povzeto po:

Cultural awareness and expression handbook. European agenda for culture, december 2015, dostopno na <https://publications.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/6066c082-e68a-11e5-8a50-01aa75ed71a1>

V prispevku želim prikazati, kako se kompetenca kulturna zavest in izražanje povezuje s kulturno-umetnostno vzgojo, predstavljeni so cilji in nakazane vsebine, skozi katere se razvija in udejanja obravnavana kompetenca. Sodobno poučevanje v umetnosti in s pomočjo umetniške izkušnje zahteva nove didaktične pristope in inovativno učno okolje.

Elementi kompetence Kulturna zavest in izražanje

Se povezujejo s cilji in vsebinami, skozi katere se razvija in udejanja kompetenca Kulturna zavest in izražanje. Cilji se lahko medsebojno prepletajo in dopolnjujejo.

Cilji

1. Uresničevanje temeljne človekove pravice do izobraževanja in sodelovanja na kulturnem

področju.

Mednarodni dokumenti (Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 1948: (<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>) zagotavljajo vsakomur, da sodeluje v kulturnem življenju kot ustvarjalec kulturnih dobrin in storitev, posrednik ali kot sprejemnik. Kultura je prepoznana kot kvaliteta posameznikovega vsakdanjega življenja. Kakovostna kulturno-umetnostna vzgoja zagotavlja ustrezno uresničevanje te pravice v procesu izobraževanja.

2. Razvijanje ustvarjalnosti

Spodbuja razvijanje posameznikove ustvarjalnosti v skladu z njegovimi potenciali.

3. Razvijanje individualnih sposobnosti

Spodbuja razvoj čustveno-motivacijskih, socialnih, spoznavnih ter telesno-gibalnih kompetenc. Spodbuja domišljijo, iniciativnost, inovativnost, svobodo in kritično mišljenje, krepi avtonomijo, zavest o kulturni identiteti itn. Omogoča torej celostni razvoj posameznika.

4. Izboljšanje kakovosti izobraževanja

Dviga raven vzgojno-izobraževalnega dela, spodbuja medpredmetno povezovanje, prenos znanj in spretnosti med različnimi predmeti in področji ter nadgrajuje cilje splošnih in strokovnoteoretičnih predmetov, praktičnega pouka in področij dejavnosti. Se smiselno vključuje v življenje in delo vrtca/šole: v središče postavlja otroka/mladostnika, razvija njegove zmožnosti, nadarjenost ter upošteva njegove interese.

5. Razvijanje estetske občutljivosti in kritičnega odnosa do kulture in umetnosti

Prispeva k razvijanju estetske občutljivosti, k oblikovanju temeljnih kulturno-umetniških vrednot ter razvijanju kritičnega in samokritičnega ter dejavnega odnosa do kulture in umetnosti. Doživljanje in podoživljanje kulturnih stvaritev omogoča razvoj estetskih vrednot.

6. Izražanje kulturnih raznolikosti

Spodbuja posameznika k zavedanju in izražanju lastne kulture, mu omogoča spoznavanje drugih kultur, uči in krepi strpnost in razumevanje drugačnosti ter medkulturni dialog; prispeva tudi k posameznikovi vključenosti v družbo.

7. Dviganje ravni kulturne zavesti

Ključna kompetenca Kulturna zavest in izražanje zagotavlja dviganje ravni kulturne zavesti, kot jo opredeljujeta Evropski parlament in Svet Evropske unije. Kulturna zavest ljudi je eden izmed pogojev za njihovo vključenost v odprto družbo, ki temelji na avtonomiji in svobodi posameznika. Tako kultura postane povezovalni dejavnik družbenega razvoja.

8. Zavedanje pomena nacionalne kulturne dediščine

Kulturno-umetnostna vzgoja omogoča spoznavanje in zavedanje pomena kulturne dediščine. Spodbuja varovanje in ohranjanje kulturnih stvaritev, ki so pomembne za nacionalno, evropsko in svetovno kulturno dediščino.

Vsebine te kompetence so povezane z različnimi oblikami umetnosti. Izražajo se skozi raznovrstne medije, nanašajo se na različne umetniške kategorije, segajo v sodobnost in preteklost.

Kulturno-umetnostna vzgoja

Je tesno povezana s kompetenco Kulturna zavest in izražanje.

Opredelitev kulturno-umetnostne vzgoje: Poudarjen je umetnostni vidik kulture. Pomembno je tesno povezovanje kulture, znanosti in izobraževanja. Cilji kulturno-umetnostne vzgoje se uresničujejo v celotnem vzgojno-izobraževalnem procesu: v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah.

Seznam področij v skladu s cilji kulturno-umetnostne vzgoje vključuje in povezuje: bralno kulturo, filmsko umetnost, glasbeno umetnost, intermedijske umetnosti, kulturno dediščino in tehniško kulturo, plesno umetnost likovno umetnost in gledališka umetnost.³

Ta seznam področij je odprt in nikakor ni dokončen.

Temeljni namen kulturno-umetnostne vzgoje je pri posamezniku vzbuditi željo in potrebo po sodelovanju v kulturnem, predvsem umetniškem izražanju – tako v smislu lastnega ustvarjanja kot uživanja v umetniškem izražanju drugih.

Kulturno-umetnostna vzgoja prispeva k razvoju posameznikovega dejavnega odnosa do umetnosti oziroma kulture, spodbuja njegovo domišljijo, ustvarjalnost, iniciativnost, inovativnost, tolerantnost ... Razvijanje teh veščin in zmožnosti omogoča posameznikovo osebno rast, spodbuja različne načine mišljenja in ravnanja ter predstavlja osnovo za družbo, ki temelji na znanju, ustvarjalnosti in strpnosti.

Bistvo sodobne kulturno-umetnostne vzgoje je njena *kroskurikularnost* – vpeta je v vsa področja dejavnosti, učne predmete in druge šolske dejavnosti. Predstavlja temelj za posameznikov ustvarjalni odnos do kulture ter razumevanje njenega pomena za razvoj človeške družbe. Prispeva k celovitemu razvoju osebnosti vsakega posameznika, sooblikuje njegovo estetsko občutljivost, kulturno zavest in izražanje ter spodbuja vseživljenjsko učenje. Otrokom in mladini pomaga spoznavati kulturo lastnega naroda in graditi zavest o pripadnosti tej kulturi; spodbuja tudi spoštljiv odnos do drugih kultur in medkulturni dialog.

Za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju je ključnega pomena *medpredmetno in medpodročno povezovanje*, ki kot celosten didaktični pristop zahteva poglobljeno in sistematično načrtovanje, izbor smiselnih povezav med predmeti, oblikovanje skupnih ciljev ter vrednotenje rezultatov.. Povezave med različnimi predmetnimi področji delujejo tako na vsebinski kot procesni ravni. Vsebinska raven povezovanja vključuje načrtovanje skupnih središčnih tem ali tematskih sklopov. Tako npr. obravnavo umetnostnih besedil pri slovenščini uskladimo z obravnavo ustreznega zgodovinskega časa pri zgodovini, glasbene literature pri glasbeni vzgoji, likovnih del pri likovni vzgoji itd.

Na ravni procesov in ciljev učenja kulturno-umetnostna vzgoja omogoča prenos znanj in spretnosti ter spoznavanje pojmov, ki presegajo obravnavo pri posameznih predmetih, razvija problemsko in ustvarjalno mišljenje, miselne strategije primerjanja, razlikovanja, analize, sinteze, medosebno komunikacijo ...

³ Kulturno-umetnostna vzgoja, Ljubljana, 2011.

Projekt SKUM

V okviru projekta SKUM – Razvijanje sporazumevalnih zmožnosti s kulturno-umetnostno vzgojo so obravnavana področja: *likovna umetnost, plesna umetnost, književna vzgoja, uprizoritvena umetnost, glasbena umetnost in vizualna umetnost ter multimedija.*

Likovna umetnost

Ključni pojmi:

- razvijanje didaktične strategije poučevanja in učenja z in preko umetnosti;
- celostno spoznavanje in usvajanje likovnih vsebin;
- sodelovanje z umetniki,
- model poučevanja z interdisciplinarnim povezovanjem likovnih in drugih vsebin,
- izobraževalni modul, individualnost, predstavitev rezultatov, medpredmetne, medpodročne in medumetnostne povezave, kroskurikularnost.

Plesna umetnost

Ključni pojmi:

- spoznavanje, doživljanje in ponotranjenje plesne umetnosti s poudarkom na izražanju doživetij glede na spodbude;
- sodelovanje z umetniki, kulturnimi ustanovami;
- učenje preko plesne umetnosti – integracija plesa v različna kurikularna področja;
- izobraževalni modul, individualnost, predstavitev rezultatov, medpredmetne in medpodročne povezave, kroskurikularnost.

Književna vzgoja

Ključni pojmi:

- podoživljanje, različna predmetna in kurikularna področja;
- bralne učne strategije;
- sodelovanje z umetniki, kulturnimi ustanovami;
- celostna estetska vzgoja;
- sodobni didaktični pristopi – izkustveno učenje (praktično delo), sodelovalno učenje ter individualno delo;
- izobraževalni modul, individualnost, predstavitev rezultatov, medpredmetne in medpodročne povezave, kroskurikularnost.

Uprizoritvena umetnost

Ključni pojmi:

- sodobni pedagoški pristopi k izobraževanju: aktivna vključenost učenca kot subjekta in njegovo celostno (holistično) sodelovanje;
- uvajanje gledaliških elementov v pouk, ki jih pokriva področje gledališke pedagogike v ožjem smislu (znano),
- uvajanje gledališča kot umetnost v pouk – bogatenje (učenca) s kompleksnim delovanjem, nove izkušnje, novi pogledi in stališča (novo);
- sodelovanje z umetniki, kulturnimi ustanovami;
- izobraževalni modul, individualnost, predstavitev rezultatov, medpredmetne in medpodročne povezave, kroskurikularnost.

Glasbena umetnost

Ključni pojmi:

- avtentično učno okolje;
- procesi umetniške izkušnje, glasbene produkcije, reprodukcije in recepcije;
- raznovrstna učna okolja, komunikacija v glasbenem jeziku, kritično mišljenje in estetsko doživljanje;
- sodelovanje z umetniki, kulturnimi ustanovami;

- izobraževalni modul, individualizacija, predstavitev rezultatov, medpredmetne in medpodročne povezave, kroskurikularnost.

Vizualna umetnost in multimedija

Ključni pojmi:

- kritično mišljenje, estetski čut, ustvarjalne sposobnosti;
- tehnika in fitoterapija;
- pedagogika gledanja, pripovedovanja in poslušanja vizualnih zgodb;
- sodelovanje z umetniki, kulturnimi ustanovami;
- izobraževalni modul, individualnost, predstavitev rezultatov, medpredmetne in medpodročne povezave, kroskurikularnost.

Iz predstavljenega gradiva v okviru projekta SKUM je razvidno, da sporazumevalna zmožnost kulturna zavest in izražanje vključuje znanja, spretnosti, stališča/odnose.

Vključene so splošne spretnosti, npr. kritično mišljenje, ustvarjalnost ..., poudarjene pa tiste dimenzije, ki so vezane na umetniške dejavnosti, npr. vztrajnost, domišljija, sodelovanje.

Za razvijanje omenjene kompetence v šoli je treba upoštevati različne ravni kulturne zavesti (zavedanje lastnega kulturnega mišljenja in vedenja ter svojega kulturnega okolja, poudarjanje narodne in zgodovinske zavesti, upoštevanje internacionalne in medkulturne različnosti.).

V okviru projekta bomo vgrajevali v izobraževalne modele sporazumevalno zmožnost Kulturna zavest in izražanje –

- kot del osebnostnega razvoja (razvoj umetniške spretnosti, kulturne identitete, vzgoja kulturnega občinstva ipd.) in
- kot izobraževanje v in skozi umetnost/kulturo. Prenovljena didaktika oz. poučevanje vključuje kreativno učenje v šoli (npr. interdisciplinarni pristopi k specifičnim tematikam), individualizacijo učnih pristopov, razvoj izobraževalnih sistemov (npr. pristop cele šole, vrtca k projektu ...), medpredmetno povezovanje, navezavo na kompetenco učenje učenja ipd.
- Zavedati se je treba tudi socialnega vpliva kulturno-umetnostne vzgoje (upoštevati je treba kulturno različnost in večkulturnost in trajnostni razvoj, navezovati se je treba na »socialne in državljanske kompetence«).

Zaključek

Z udejanjanjem kompetence *kulturna zavest in izražanje* želimo – z vključevanjem najnovejših didaktičnih spoznanj, domače in evropske kulturno-umetnostne tradicije, vseživljenjskega učenja, odprtega pojmovanja šole in kulture, partnerskega sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi zavodi, učitelji in umetniki – soustvarjati kulturno osveščenega in estetsko občutljivega posameznika, učitelja, učenca – in s tem utemeljevati družbo in svet prihodnosti.

Uporabljena in priporočena literatura

Art Education for All: What Experts in Germany are Saying. (2010). *Unesco Today*, 1.

Bamfort, A. (2006). *The Wow Factor. Global research compedium on the impact of the arts in education*. Munster: Waxmann.

Bucik, N., Nada Požar Matijašič, N., Pirc, V. (ur.). (2011). *Kulturno-umetnostna vzgoja: priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: : Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Eurydice (2010). *Kulturno-umetnostna vzgoja v šolah po Evropi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Emilia Approach – Advanced Reflections. London: Ablex Publishing. Bresler, L. (ur.) (2007). *International Handbook of Research in Arts Education*. Dordrecht: Springer.

Edward, C., Gandini, L. in Forman, G. (ur.) (1998). *The Hundred Languages of Children: The Reggio*.

Edward, C., Gandini, L. in Forman, G. (ur.) (1998). *The Hundred Languages of Children: The Reggio*.

Flajšman, B. (ur.) (2011). *Trajnostni razvoj kot načelo vzgoje in izobraževanja pri likovni in glasbeni vzgoji ter filozofiji*. Ljubljana: Državni svet RS.

Handbook of Research in Arts Education. (2014). Dordrecht: Springer.

Hrženjak, M. in Vendramin, V. (2005). *Kulturna vzgoja: dostopnost kulture ter povezovanje med kulturo in izobraževanjem – iskanje konceptualnih in sistemskih rešitev*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Kroflič Robi in dr. (ur.) (2010). *Kulturno žlahtenje najmlajših: razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti*. Ljubljana: Vrtec Vodmat.

Požar Matijašič, N. in Bucik, N. (ur.) (2008). *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Nacionalni program za kulturo 2018-2025. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.

Požar Matijašič, N. in Bucik, N. (ur.) (2008). *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Schiller, F. (2003). *O estetski vzgoji človeka*. Ljubljana: Študentska založba.

Spletni viri in spletne povezave

Culture for all (2020).

Dostopno na: <http://www.kulttuuriakaikille.info/en.php>

Cultural awareness and expression handbook. European agenda for culture, december (2015).

Dostopno na: <https://publications.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/6066c082-e68a-11e5-8a50-01aa75ed71a1>

European Agenda for Culture. Open Method of Coordination. (2010).

Dostopno na: <http://ec.europa.eu/culture/>

Kulturni bazar (2020).

Dostopno na: <https://www.kulturnibazar.si>

Kulturna zavest in izražanje – ključna kompetenca (2016).

Dostopno na: <https://www.schooleducationgateway.eu/sl/pub/latest.htm>

Road map for Arts Education (2006). UNESCO.

Priporočilo Evropskega parlamenta in sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006). Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006H0962&from=SL>

Dostopno na: <http://portal.unesco.org/culture/en/>

[files/30335/11815788433roadmap_final_sept2006.doc/roadmap_final_sept2006.doc](http://portal.unesco.org/culture/en/files/30335/11815788433roadmap_final_sept2006.doc/roadmap_final_sept2006.doc)

Splošna deklaracija o človekovih pravicah (1948).

Dostopno na: (<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102>)

Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education (2010). UNESCO.

Dostopno na: http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=41117&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html